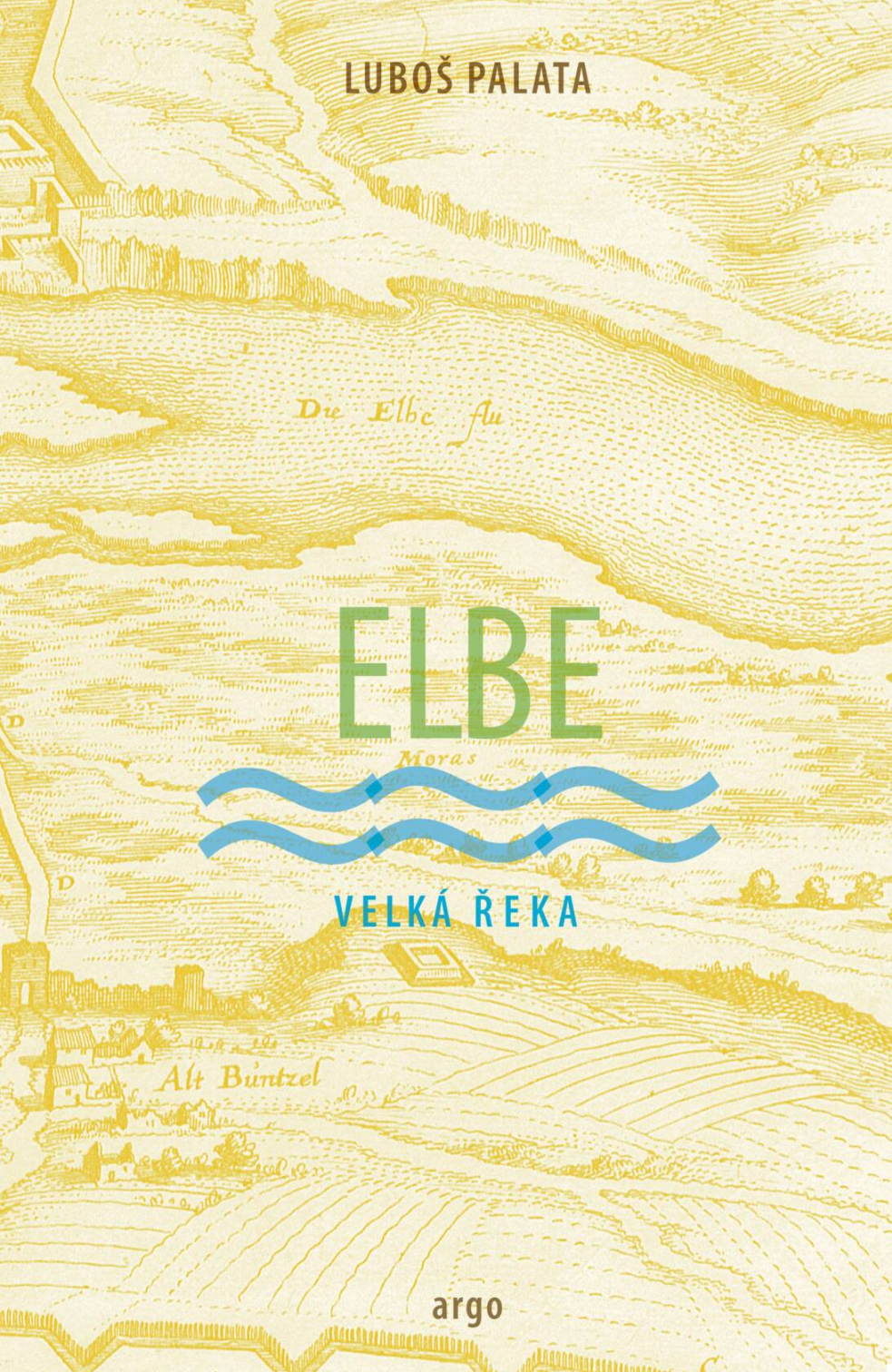

LUBOŠ PALATA

Die Elbe flu

ELBE

Moras

VELKÁ ŘEKA

Alt Buntzel

argo

argo

ELBE
Velká řeka

LUBOŠ PALATA

ELBE

VELKÁ ŘEKA

argo

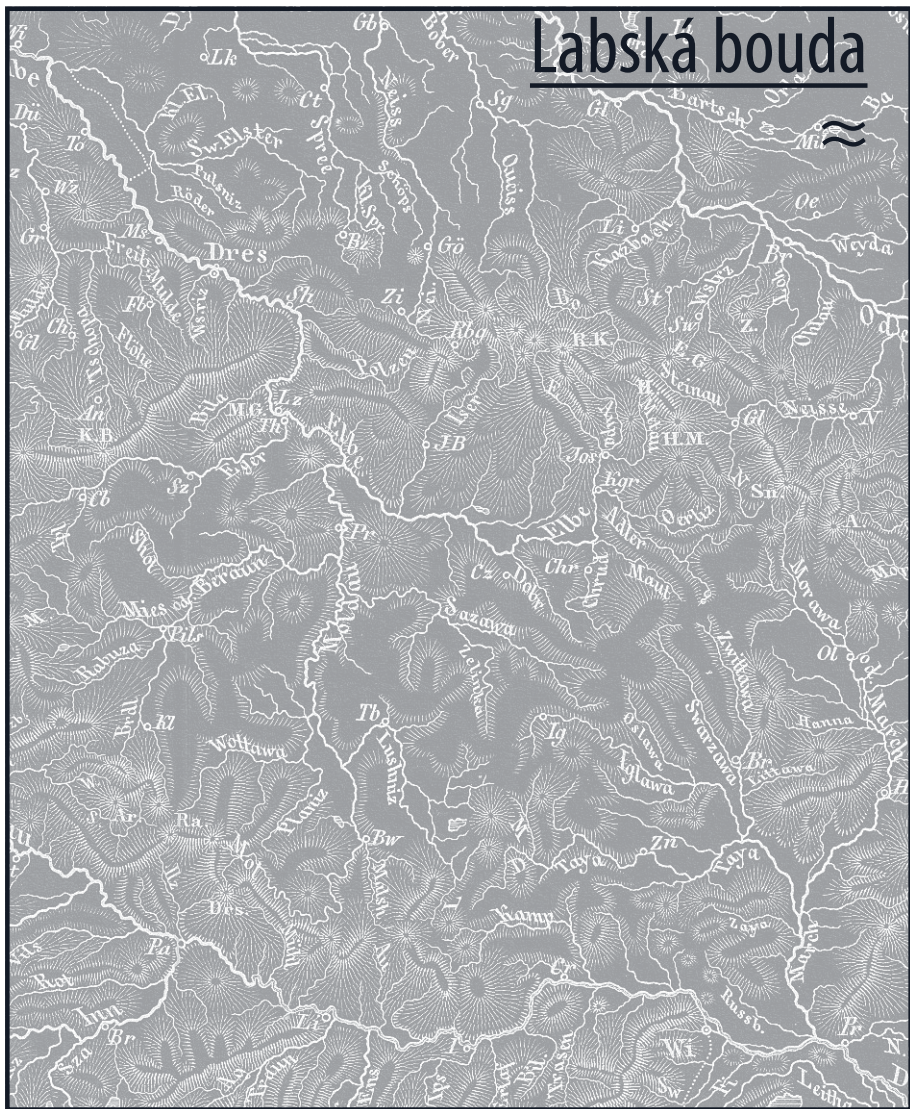
Autor děkuje za podporu Německé turistické centrále,
Goethe-Institutu v Praze, městu Havelberg. A Lídě.

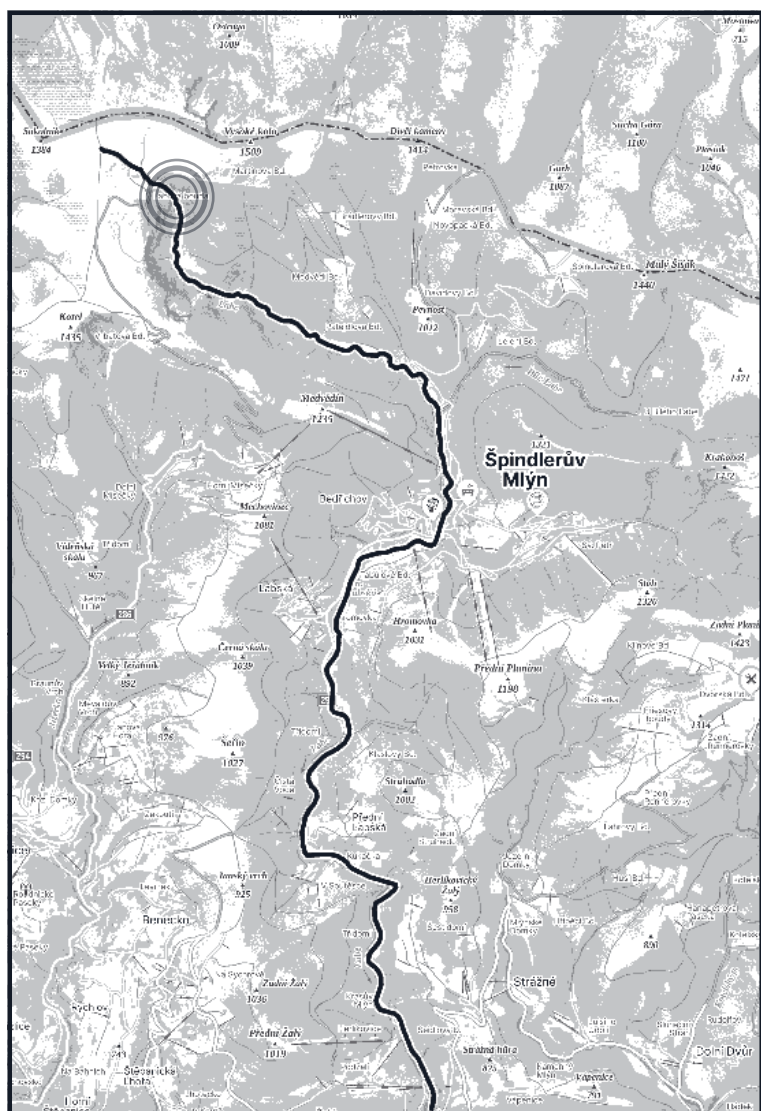
Luboš Palata © 2024

Argo © 2024

ISBN 978-80-257-4478-9 (váz.)

ISBN 978-80-257-4574-8 (e-kniha)

Smrt u pramene

1094,3 ř. km, Labská louka

Tma. Bílá tma. V poledne. Je vidět od jedné tyče ke druhé. Tu další už jen tuším. Mlha, mráz, vítr. Vichr. Vichřice. Horská pláň. Tisíc tři sta, tisíc čtyři sta nad mořem. Nejvyšší horský hřeben mezi Alpami a Skandinávií, i s kouskem vysokohorské arktické tundry. Zrovna teď nehostinné tak, jak jen lze. Tak, že tu lze umřít. Zřítit se, ztratit se, umrznout.

„Ty vole, jsou to jen Krkonoše,“ proběhne mi hlavou. Ale deseti lidem ročně se tu umřít přesto podaří.

Tma, bílá tma, od tyče k tyči. Ano, mohl jsem sem jít v létě. Ale je dobře, že jsem právě tady teď, v téhle mrazivé slotě. Protože to jsou ty pravé Krkonoše. Hory zimy a chladu. Nejsevernější a nejseverštější pohoří Čech i střední Evropy. Jako bych tady a teď cítil polární dotek toho dávného skandinávského ledovce, který se kdysi, v poslední době ledové, zastavil až zde, o severní svahy Krkonoš.

V bílé tmě tmavý stín. Vrbatova mohyla. Na konci března 1913 tu v sedmadvaceti letech umírá lyžařský závodník Václav Vrbata. Uprostřed mistrovského závodu pomáhá ztracenému Bohumilu Hančovi. A sám tu zrovna v takovéhle mlze zemře. Kolikrát já jsem ten černobílý film z roku 1956 v dětství za komunismu viděl. Emericha Ratha, který ještě živý Hanče našel a pokusil se ho zachránit, tolik lidí nezná. Přežil. A byl to Němec. Ale možná je tu dnes už aspoň na nápisu na mohyle. Teď ale namrzlém a zavátém.

Mobil nemá signál. Modrá tečka GPS najednou uskočila o stovky metrů daleko doprostřed lavinového svahu. Tam nejsem. Ale kde jsem, to nevím. Jsem sám, nikdo se mnou jít nechtěl. A ani já nikoho nechtěl. „Na horskou túru vždy nejméně ve třech.“ Tolikrát jsem to na všech těch školních lyžařských kurzech slyšel.

Ale tohle měla být přece jen příjemná víkendová malá túra na Květnou velikonoční neděli. Není. Místo pohorek mám běžky. Špatné rukavice. Hůlky nedrží na rukou. Omrzly a kloužou jak úhoř. Metr, dva metry sněhu. Ještě před dvěma dny rychle tajícího, teď na povrchu zmrzlého na beton. S mizící a objevující se navátou vrstvou sněhu nejnovějšího. Sněhu, v němž se tady v těch minus deseti pod nulou mění jarní déšť. Déšť, který o něco níž smáčí krajinu pod horami, kde rozpačitě, chladně začíná jaro, jež sem nahoru nedošlo a ještě dlouho nedorazí.

Jdu, protože musím jít. Tyč po tyči. Do sebe schoulená postava lyžaře mířícího opačným směrem. „Ahoj!“ vypravím ze sebe ten podivný lyžařský pozdrav, kterým se původně zdravili lodníci. „Labská, jdu správně?!“ vykřiknu do řvoucího větru. „Jo, tam!“ odpoví postava a ukáže do mlíka.

Po dalších desítkách minut se v bílé tmě zdvihne temná obří silueta. Musí to být ono, protože nic jiného to být nemůže. Ale jistý si nejsem, dokud k tomu nedorazím na pár desítek metrů. Budova, monstrum, umělé skalisko, útes uprostřed obří vlny horského masivu, zatlučený na okraji propasti Labského dolu.

Labská bouda. To ale není cíl. Jen základna. Beru si klíč od pokoje. V noci tu budu jediný host. Pokoj je čtyři patra schodů do nitra hory. Odhodím batoh, lyže, беру suchý svetr, něco zhltnu

v nevlídné ratejní jídelně a vyrazím zpět do bílé tmy. Dokud je v ní aspoň trochu světla. K cíli. K prameni Labe.

„Přes louku byste to měl blíž, ale teď bych to neriskovala,“ říká recepční, pohledná třicátnice, co tu před osmi lety uvázla. „Manžel se tam šel ráno projít se psem, a kdyby pes neznal cestu, tak se ztratili.“ Psa mi nepůjčí. A tak jdu zase tyč po tyči zpět a pak odbočuji k Labi. Z pár set metrů je pár kilometrů. Je stále stejně. Neviditelně. Když mám pocit, že už to tu někde přece muselo být, podívám se do navigace. Přešel jsem to. Proti mě se z mlhy vynoří rodinka v čele se šíleným otcem lyžařem. „Tam nic není. Musí to být za vámi,“ říká omrzlými rty. Otáčím se. Všichni se vydáváme stejným směrem. Bílá tma, pláň, osamělé, krčící se smrky. A vůbec nic. Navigace, zřejmě fungující, přitom jasně ukazuje, že by to mělo být tady. Dobyť severního pólu musí vypadat nějak podobně, proletí mi hlavou. Stejně jako věta recepční: „Nic tam teď není, nic tam nevidíte, všechno je pod metry sněhu.“ Ještě jednou se podívám směrem, kde tuším horskou planinu, udělám fotku. Místa, kde je, kde musí být pramen Labe.

Pokud sem, na rozdíl ode mě, dorazíte v létě, pozdním jaře nebo za aspoň trochu lepšího počasí, nemůže se vám stát, že byste tu byli sami. Jsou tu roje lidí. Když roztaje sníh, což se tady, na jednom z nejnehostinnějších míst střední Evropy, stává tak v květnu až červnu, můžete tu uprostřed davů lidí uvidět betonový kruh s pramenem a nedaleko stěnu se znaky měst, kudy Labe protéká. Jenže to je jen taková symbolická atrakce pro turisty. Labe má skutečný pramen, prameniště o pár stovek metrů dál, na nejprísněji chráněném nepřístupném území. Je to spíš takové přecho v horském rašeliništi se rodících žilek a žil vody než jasný

pramen, který by se dal označit jako jedno jediné místo, kde Labe skutečně začíná.

Právě tudy, kolem Labské louky, vedla po staletí stezka spojující Čechy a Slezsko. Tu ztracenou část zemí Koruny české, část po většinu středověku a moderní doby jazykově německou. A nikoli polskou, jako je tomu teď, od konce druhé světové války, kdy se Polsko posunulo, kdy bylo Kremlem v tom poválečném třesku posunuto o stovky kilometrů na západ.

Labe po tisíc předchozích let pramenilo uprostřed z obou stran německých Krkonoš, uprostřed Riesengebirge, Obřích hor, hor obrů. Hor, které jsou na své jižní straně ve smyslu národnostním skutečně českými taky jen těch necelých osmdesát let. Stejně jako jsou Krkonoše po tuto krátkou dobu z druhé, mnohem příkřejší severní strany horami polskými. Karkonoszemi.

Němci a Německo ale na tyto hory dodnes nezapomněli. Pomohlo tomu paradoxně i bývalé východní komunistické Německo. Pro jeho obyvatele to do roku 1990 byly nejbližší a nejvyšší hory. Před pádem Berlínské zdi tvořili východní Němci drtivou většinu zahraničních návštěvníků a nadále udržovali v Krkonoších aspoň tu němčinu.

Dnes i to je už jinak. Krkonoše mluví po češtině polsky, zlotým se platí na všech hřebenových chatách a Poláci tu občas Čechy i vytlačují. Krkonoším a dalším okolním horám Poláci říkají Sudety, Hory sudetské. Nemá to pro ně, na rozdíl od nás Čechů, žádný negativní podtext. Podtext spojený s českými sudetskými Němci, Mnichovskou dohodou, nacistickou okupací i českou vinou. Vinou za vyhnání Němců. Poláci vinu necítí. Oni jsou tady z poválečného donucení Moskvy. Češi ne. Češi museli, chtěli vyhánět, aby

tu byli pány. Než Němce vyhnali, tvořili tu menšinu a na mnoha místech nežili vůbec.

Krkonoše, hory Němců, které se staly horami Poláků a Čechů. Pán zdejších hor Krakonoš, o něhož Češi usilovali jako o svého už od devatenáctého století, je dnes proto i Polák. Krakonoš, Rýbrcou, z německého Rübezahla, má dnes své polské jméno. Liczyrzepa. Budování jeho tradice po roce 1945 polští komunističtí vládcí mohutně podporovali. Hodil se jako pohanský protipól silného protikomunistického katolicismu. Krkonošský protipól Boha.

Krkonoše si s sebou do svých nových domovů po vyhnání z Česka vzali ale i krkonošští Němci. V rámci NDR si ho přesadili, přidali na německou stranu Krušných hor. A ti, kteří skončili v Německu tehdy západním, usadili Krakonoše, Rübezahla, až hluboko do Bavorska. A ve švábském městečku Marktoberdorf plném krkonošských Němců má v podhůří Alp Krakonoš-Rübezahl své muzeum.

Pro moji generaci narozenou na konci let šedesátých je Krakonoš obrovský vousatý František Peterka z dvacetidílného seriálu Krkonošské pohádky. Z dětského Večerníčku v černobílé televizi sedmdesátých let. Režimem cinknutých pohádek Marie Kubátové, v nichž Krakonoš chrání sloužící Anče a Kubu proti, samozřejmě, německému milostpánovi Trautenbergovi. Z Krakonoše šel ve Večerníčku strach. Jako ze skutečného Boha. Boha hor, hromovládců. Z nadpřirozené síly, kterou v sobě Krkonoše s jedinečnou, šestnáct set metrů vysokou, mohutnou Sněžkou opravdu mají. Z hor, obklopujících českou kotlinu, ji oplývají jako jediné.

Při cestě zpět z Labské boudy dolů do Špindlerova Mlýna, nejluxusnějšího lyžařského rezortu v Česku, bylo o den později stejně

strašně, jako když jsem k prameni Labe stoupal. Na Zlatém návrší, ano, tam, kde stojí Vrbatova mohyla, jsem se ve vichřici, mlze a mrazu zase ztratil. Navigace nic, rozcestníky ukazovaly podivně do zaváté náhorní plošiny, kde nebyl vidět ani náznak jakékoli cesty.

A navíc tam někde byl strmý sráz do Labského dolu. Byl první pracovní den, turisté zmizeli, nikde nikdo. Kousek jsem popošel. V té mlžné metelici se objevil obrys podivné budovy. Udělám pár kroků směrem k ní. Temný, masivní, betonový vojenský bunkr. Z konce třicátých let. Jedna ze stovek zdejších pevností. Táhnou se celými Krkonošemi. Měly pomoci těm nejvyšším českým horám ochránit Československo před agresí ze severu, z tehdejšího území nacistického Německa.

I tady ve výšce čtrnáct set metrů nad mořem měly pevnosti zastavovat, brzdit příval wehrmachtu. Osmáčtyřicet hodin, takovou dobu mělo devět mužů v bunkru vydržet svůj úsek bránit. A pak... Pak už nic. Pak zbývalo už jen několik největších pevností, které se mohly bránit dny i týdny. Češi, Čechoslováci, kteří tady na konci léta 1938 byli, chtěli bojovat. Mnozí věděli, že padnou. Včetně mého dědy Antonína. Fotka někde odsud je v rodinném albu. V albu rodiny, která by, pokud by Antonín padl, vůbec nebyla.

Září 1938, Mnichov, česká kapitulace byly předposledním dějstvím dlouhého česko-německého souboje o Krkonoše. Ten probíhal nejméně od devatenáctého století. Už před první světovou válkou zdejší slavný propagátor turistiky, Čech Jan Buchar, ve svém prvním turistickém průvodci Krkonošemi z roku 1911 doporučoval jako východisko túr pro Čechy město Jilemnici. Jako nejčestější z měst těchto hor. Čeští turisté v Krkonoších tehdy museli

konkurovat nejen českým Němcům, ale i turistům z tehdy sousedního Německého císařství, z německého Slezska.

Buchar, který vytvořil síť turistických tras celými Krkonošemi, si v onom roce 1911 pochvaloval, jak v horách přibývá českých nápisů, turistických ukazatelů, českých průvodců a map. Jeho kniha Bucharovy výlety do Krkonoš se po obrovském vydání před první válkou dočkala ještě dotisků v letech 1920 a 1921.

Maličký sešitek, který obsahuje i popisy tras několikadenního přechodu Krkonoš a nádherný plánek výhledu na půlku světa ze Sněžky, připomíná dnes cestopis po území obydleném jinou civilizací. Jeden z inzerátů varuje: „Českým turistům do Krkonoš doporučuje se vystupovati ve stanici Jablonec nad Jizerou.“ A ne až v Rokytnici, tady ještě nazývané Roketnice. V Jablonci je prý o Čechy postaráno. „Kdežto v roketnických hostincích na české požádání ani obslužení nebudou.“ Dodnes uctívaného Buchara srazil v roce 1932 v jeho dvaasedmdesáti letech nákladák před Národním divadlem v Praze. Nedožil se toho, když Čechy a Češi Mnichovskou dohodou na konci září 1938 o Krkonoše na sedm let přišli. Za války byla v Krkonoších na Zlatém návrší tajná nacistická polární zkušební stanice. Byly tu připravovány skupiny agentů vysílaných do Arktidy na diverzní akce. Třeba na Špicberky nebo do Grónska.

Vedle vojenských lazaretů tu i za války fungovaly hotely. Na Pláni nad Špindlerovým Mlýnem v březnu 1944 pod vedením hraběte Clause von Stauffenberga vznikl plán armádního puče a atentátu na Adolfa Hitlera. Mohlo to ukončit válku už na podzim roku 1944. Ledacos pak mohlo být jinak, anebo nebýt. Třeba by pak nedošlo k mnohdy krvavému zániku německého osídlení Krkonoš.

Po květnovém konci války se Krkonoše staly peklem zvěrstev divokého odsunu. Loupení a vraždění rukama příslušníků českých Revolučních gard a „partyzánských oddílů“. Místem českého teroru, který měl nahnat hrůzu. Aby Němci odsud utekli radši sami. V krkonošských městech, osadách a na samotách byly v měsících po konci války povražděny stovky a stovky Němek a Němců. Ranění vojáci v lazaretech, měšťané z Vrchlabí, hoteliéři ze Špindlerova Mlýna nebo Rokytnice. Ženy, děti, starci z horských samot. Asi nejvíc se popravovalo a vraždilo ve Špindlerově Mlýně. „Partyzánská“ skupina Nikolaj tady mučila a zavraždila desítky Němců. Tohle české běsnění tu až několik posledních let připomíná malý pomník v podobě žulového kamene. I ten ale hodně Čechům vadí. Mnoho jiných, Čechy zavražděných krkonošských Němců žádný pomník nemá. A v průvodcích Krkonošemi se o nich nepíše. Jen letmo se zmíní, že tady kdysi žili nějací Němci, kteří tu prostě už nejsou.

Podobné příběhy ve všech možných odstínech a historických dobách provázejí Labe, tuto německou a slovanskou řeku, až na hranici Čech. A vlastně až k jejímu dalekému ústí do moře.

Stojím v údolí pod Medvědínem u Špindlerova Mlýna. Zvedám oči k zasněženým vrcholům Krkonoš, ponořeným stále v mlze a mracích. Labe se hned u Labské boudy vrhá do hlubiny Labským vodopádem. Padá strmě v jakoby sebevražedném skoku do Labského dolu plného lavinových svahů. Vodopády Pančavský, Hanšův, Dvorský a další a další přidávají Labi z obou stran toku v prvních kilometrech obrovské proudy vody i mohutnou sílu, se kterou se vydává na svoji cestu. Už tady, po pár prvních kilometrech od pramene, se Labe stává skutečnou, dravou vzpěňenou